

נוהל הדרכוניסטים - שנועד להקל על המשפחות ולהבטיח לילדים טיפול רפואי - קיים אמנם על הנייר, אך כמעט שאינו מורגש בשטח. עד היום נתקלנו אך ורק במקרה אחד של יישומו: בן זוגה של אישה ירושלמית, וילדיהם הרשומים בגדה זכו בכרטיסים מגנטיים של הביטוח הלאומי. גם במקרה זה, אחד הילדים, שאינו רשום לא במרשם האוכלוסין הגדתי ולא בזה הישראלי, לא זכה בכרטיס.

אנשים שפנו ללשכת הביטוח הלאומי במזרח ירושלים, בליווי עו"ד המוקד, עוד בסתיו 1995, ומילאו טפסי "דרכוניסט", לא קיבלו מספרי זהות זמניים עד היום. בישיבה שקיימו עובדי המוקד עם מר אברהם מנע במוסד לביטוח לאומי נאמר לנו על ידיו, כי כ-1,500 בקשות של דרכוניסטים מונחות כאבן שאין לה הופכין במוסד וכי יש לפתור את הבעיה.

כאשר בוחנים את משך הזמן הנדרש למימוש הזכויות החברתיות הנובעות מתושבות, יש לזכור, כי המדובר בקצבאות ילדים - שהן לעתים קרובות אמצעי בלעדי להבטיח לאותם ילדים איכות חיים מינימלית - ובביטוח בריאות, שבהיעדרו אין ילדי התושב מקבלים טיפולים רפואיים בקופות החולים, והם נזקקים לרופאים ולבתי חולים פרטיים - הוצאה שמשפחות רבות, במיוחד במזרח ירושלים, אינן יכולות לעמוד בהן. כשמדובר באיכות החיים ובבריאות של ילדים, היינו מצפים לטיפול מזורז יותר.

סוגיה נוספת הקשורה לביטוח הלאומי היא העברת המידע בין הביטוח הלאומי לבין משרד הפנים. עקב הבדיקות המדוקדקות של הביטוח הלאומי, קבלת קצבאות ילדים מהווה עבור משרד הפנים אינדקציה חשובה למרכז חיה של משפחה בירושלים. לא פעם אף "מייעץ" לנו משרד הפנים להפנות משפחה למוסד לביטוח לאומי לתבוע קצבת ילדים. אך הקשר לא מתמצה בכך. במקרה אחד ביקשה אותנו פקידה בביטוח הלאומי להפנות אישה למשרד הפנים, כדי להביא אישור על מעמדה בישראל. כזכור, אין זיקה ישירה בין מעמדו של אדם לפי משרד הפנים לבין זכאותו בביטוח הלאומי. כעבור שבועות ספורים נתקבלה הודעה ממשרד הפנים, כי תושבותה של האישה פקעה, וכי עליה להשיב את תעודת זהותה. מתעורר רושם ברור, שפקידת המוסד לביטוח לאומי שימשה כלי עבור משרד הפנים כדי לשלוח את האישה ללשכה, על מנת ששם יחרימו את תעודת זהותה.

היקפם של קשרי המידע והעבודה בין משרד הפנים לבין המוסד לביטוח לאומי אינו ידוע, וחוקיותם של קשרים אלה מוטלת בספק.

סגר

כבר הוזכר, שהסגר הופך את עניין ההיענות לבקשות לאיחוד משפחות לקריטי יותר מאשר בעבר. למעשה, הוכרזו הגדה ועזה כאזורים צבאיים סגורים עוד ב-2 ביולי 1967, אולם עד לשנות ה-90 התאפשרה כניסה של פלסטינים

לירושלים (ולכלל ישראל להוציא אילת) ע"פ היתר יציאה כללי (מס' 5) (יהודה ושומרון), תשל"ב-1972. מניעת כניסה לישראל היתה נעשית על בסיס אישי. החל ממלחמת המפרץ התהפכו היוצרות - תוך עליות וירידות. ב-10 בפברואר 1991 הותלה אישור היציאה הכללי. הסגר נעשה הכלל, והיציאה לישראל הותרה אם על בסיס היתרים אישיים ואם על בסיס השתייכות למגזרים (כגון גברים מעל גיל 50, למשך תקופה קצרה וכגון נשים, שבתקופות מסוימות לא נדרשו לקבל היתר אישי לכניסה לישראל).

החרפה נוספת היתה, כאשר ב-30.3.93 הותלו כל היתרי היציאה שניתנו מאז 1991. מאז חלו עליות וירידות נוספות בחומרת הסגר. מדי פעם - בעקבות פיגועים - הותלו כל אישורי היציאה לישראל (הביטוי "הותלו" משמש במקרה זה במשמעות של "בוטלו עד הודעה חדשה"). לאחר ההתליה ("הטלת סגר" בלשון כלי התקשורת, כאילו קודם לא היה הסגר קיים), היו מוחלות בהדרגה הקלות בסגר וניתנים אישורים חדשים - עד להתלייתם שוב. למרות העליות והירידות המגמה לאורך זמן היתה מגמה של החרפה.

אחד הקריטריונים לקבלת אישור כניסה לישראל היה הקריטריון של "משפחה חצויה". בנוהל משפחות חצויות ניתנו רשיונות כניסה תקופתיים לישראל, כולל לינה, לתושבי שטחים הנשואים לתושבי ישראל. הנוהל השתנה מדי פעם: בראשיתו נדרשו התושבים להציג מסמכים המעידים על מרכז חיים בישראל (בדומה לאלו הנדרשים ע"י משרד הפנים). בהמשך (החל ממאי 1995) ניתן ההיתר על סמך אישור משרד הפנים, כי בקשת אחמ"ש מצויה בטיפול.

מאז "הטלת הסגר" (כלומר הפיכתו למוחלט) בסוף פברואר שנה זו, טרם חודש נוהל משפחות חצויות, ובני המשפחות שהם תושבי השטחים מנועים מלהיכנס לירושלים - ובמלים אחרות, המשפחות מופרדות מאז פברואר 1996..

החרמות של תעודות זהות

במקביל לשינוי המדיניות מראשית 1994, החל גל של החרמת תעודות זהות מתושבי מזרח ירושלים, שמשרד הפנים סבור, כי העבירו את מרכז חייהם אל מחוץ לתחום השיפוט של ירושלים.

מן הראוי לציין כי משרד הפנים נוקט - מאז חודש מרץ 1994 - במדיניות פסיבית בנושא, מעין "העכביש האורב לטרפוז": מי שמגיע ללשכת משרד הפנים במזרח ירושלים לקבל שירותים שונים, עלול למצוא עצמו ללא תעודת זהות עוד, ומשמעות העניין כי נמחק מקובץ מרשם התושבים בישראל.

בין אלה שאיבדו תושבותם, רבות מאותן נשים שהבקשות שהגישו לפני שנים לאיחוד משפחות לבעליהן, טרם נענו. נשים אלה פנו למשרד הפנים לברר אודות אותן בקשות תלויות ועומדות, ומצאו עצמן ללא תעודות זהות, לפתע פתאום, כשהן משוללות תושבות. משרד הפנים מסרב למסור ברבים מספר האנשים שתעודותיהם ניטלו ו/או שנמחקו מאז 1994 ממרשם התושבים.